

KÉPZŐMŰVÉSZET

IN MEMORIAM

FARAGÓ ENDRE

Hosszú, gyógyíthatatlan betegség után, augusztus 22-én Zágrábar elhunyt az élete utolsó napjáig aktívan tevékenykedő Faragó Endre, a háború utáni vajdasági festőnemzedék jeles tagja, a nemzetközi hírnevű faliszőnyegtervező.

Egy Orom melletti szálláson született 1929. október 29-én, Szabadkán járt iskolába, ott dolgozott és alkotott egészen 1967-ig, s onnan került Zágrádba, hogy egy szőnyeggyár vezetőjeként valósíthassa meg nagyszerű elképzeléseit. Szabadkáról való távozása tulajdonképpen fordulópontot jelentett életében és művészetében is. Addig ugyanis elsősorban festő volt, aki szőnyeget is tervezett, attól kezdődően pedig éppen fordítva alakult pályája: bár jelentős festőként tartjuk számon, iganzi sikereit mégis szőnyegtervezőként érte el.

Most már azt is tudjuk, kiváló iskola volt az a szabadkai. Az ott eltöltött majd negyedszázad nélkül sohasem alkothatta volna meg a krími szállodák grandiózus, száznégyzetméteres szőnyegeit, s nem díszítenék Brioni, Dubrovnik és Opatija szállóinak luxustermeit a sárgásbarnás és ibolyaszínű falidíszek, amelyek — bár tengerparti motívumokból állnak, bennünket mégis inkább a vajdasági búzamezőkre emlékeztetnek — mintegy ötvözetei a síkságnak és a tengernek. S még inkább emlékeztetik faliszőnyegei a sík vidékre azt, aki tudja, hogy a szabadkai figurális rajztanfolyamon szerezte első ismereteit, ahol az éppes száz éve született Oláh Sándor és az addigra a belgrádi akadémiát má megjárta Hangya András instruálta a fiatalokat, az akkor éppen induló Petrik Pált, Sáfrány Imrét, Szilágyi Gábort és Faragó Endrét is.

Az ötvenes évek elején Faragót ott találjuk az alakuló művésztelepeken: Zentán, Topolyán, Becsén és Adán. Első önálló tárlatára ezekben az években, pontosabban 1953-ban került sor. A most készülő Faragó-kismonográfia számára összegyűjtött adatokon magam is kissé meglepődöm: tizenkét önálló tárlata volt, több mint száz kollektív kiállításán vett részt és — egy frappáns adat — több mint ezer négyzetméter szőnyegét kivitelezték. Nevét a jugoszláv művészettörténészek Jagođa Buićtyéval, Edo Murtićtyéval, Raula Goldoniéval, Milan Konjovícéval együtt emlegetik.

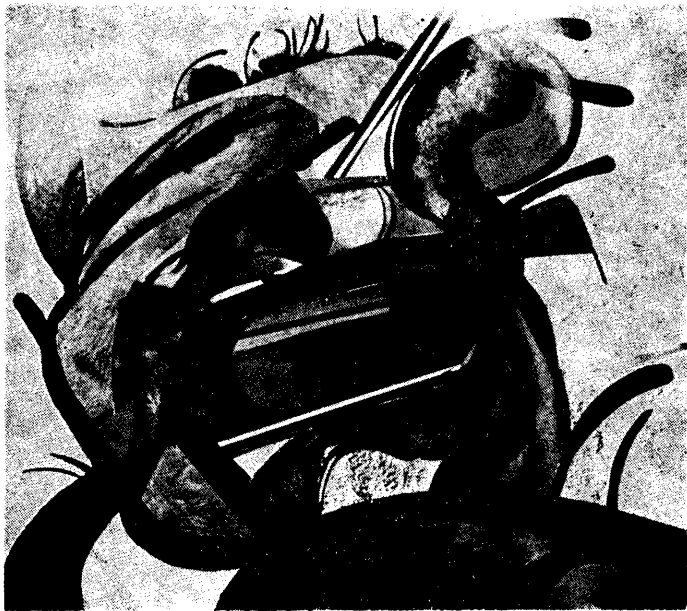
Az egykori rajztanfolyamtól örökségül kapta, hogy az életet kellet festenie, lendületesen és szenvedéllyel, szabad gesztusokkal, lehetőleg formabontóan és lángoló színekkel, ellentétben a mértéktartó festészet örökségével. Már az ötvenes években megszületik első remekműve, a *Fél*

Faragó Endre: Fej (tanulmány)

szemű, amelyen egy gyermekkori rémálom villan fel, riadság és kíváncsiság ötvöződik. Az 1958-ban rendezett, második kiállítása már érett festővé avatja: Sáfrány Imre és Vinkler Imre is elragadtatással ír a *Madárfészek a pusztaságban*, a *Félelem*, a *Temetés*, az *Esti találkozás*, a *Téli táj*, no, meg a már akkori szőnyeg iránti érdeklődését bizonyító *Szőnyegszövők* című képeiről. Gesztusa immár szabad, képei szinte egy lélegzetre készülnek, elvetett minden kötöttséget — hangoztatja, tegyük hozzá, joggal, a kritika.

Faragó Endre 1960-ban Adán faliszőnyeg-készítők művésztelepének alapításával próbálkozik, de a kezdeti eredményeknél nem jut tovább. Nem hagy föl a reménnyel: Szabadkán a Jovan Mikić Szőnyeggyárban kivitelez néhány szőnyeget, de mindezeket a lehetőségeket szűkösnek tartja, és környezetet változtat: Zágrábba költözik, ahonnan egyesült államokbeli tanulmányútra indul, hogy visszatérve az ún. pisztolytechnikával hozzájárasson elképzeléseinek megvalósításához. Látomásokat, hallucinációkat szőtt Faragó Zágrábban, amíg itthon Sáfrány hasonló életerésből fakadó számártöviseket festett. Talán egy évtizedig tart ez a

Faragó Endre: Faliszőnyegterv

„forradalmi” korszaka, hogy aztán a hetvenes évekre immár kissé higgadtabban szemlélje a világot. Nagyméretű szőnyegei mind kevésbé a destrukció megnyilvánulásai, nem a környezetével szembeni ellenállás rombolását fejezik ki. A lírai helyett mindinkább az epikus élmény foglalkoztatja, és a kolorista lehetőségek kiaknázására törekszik.

Hatásosak szőnyegei, s nem csoda, hogy évről évre nőtt irántuk az érdeklődés nemcsak itthon, hanem külföldön is. Milánóba, Londonba, New Yorkba küldték legutóbb szőnyegeit, és tengerparti sétahajók halljait díszítették velük.

De megmaradt festőnek is élete utolsó napjáig. Egy nappal halála előtt fejezte be az idei szabadkai októberi tárlatra készített, a *Miroslav Antić emlékére* című képét. A halál e kép témája, mi más is lehetett volna, hiszen több éven át emésztette már a gyilkos kór, amelyről talán kezelőorvosainál is többet tudhatott.

Az ő és a magunk vigasztalására: még életében elkészült azzal a kiválogatással, amellyel a Forum Könyvkiadó kismonográfia-sorozatában láttatni kívánta önmagát, képeit és faliszőnyegterveit egymás mellett, szigorúan elválaszthatatlanul, mert a kettő valójában csak technika tekintetében különbözött. S alkalma nyílt elolvasni a készülő könyv bevezetőjét, a róla szóló méltatást is, amelyhez nem volt sem hozzátenni,

sem elvonnivalója, minthogy a festői és kritikai munkát is egyenértékűnek tartotta. Itteni, vajdasági festőnek tartotta önmagát, mint ahogy kiválasztott munkáinak reprodukcióit nézegetve valóban annak is kell tartanunk. A vajdasági falu, a mi égtájunk festője volt és maradt, s mi már ezentúl is csak ezeket a bennünket prezentáló akcentusokat fogjuk észrevenni világot bejáró szőnyegeiben is.

Bela DURANCI

B. Gy. fordítása

SAVA HALUGIN MÁRVANYKERTJE

Ritkán láthatunk nálunk olyan tárlatot, melyen egyféle anyagból készült szobrokat állítanak ki. De hogy a műalkotások mindegyike márványból legyen — erre ez ideig nem volt még példa. Felénk néhány évvel ezelőtt is még a gipsz a legelterjedtebb, bronzsal csak a már tehetősebb, sikeres művészek dolgoznak, aztán pedig a poliészter, a fogyasztói társadalom tipikus terméke, a bádóg s a kombinált technika jött divatba. Sava Halugin tárlata, amelyet ez év januárjában a pancsovai Olga Petrov Galériában, majd februárban a zombori Képzőművészeti Ősz Kiállítóteremben rendeztek meg, már azért is egyedülálló, mert egyetlen bronzból készült alkotást kivéve márványszobrokat mutatott be a közönségnek.

Sava Halugin 1947-ben született Törökkanizsán. A belgrádi Képzőművészeti Akadémián diplomált 1972-ben, Jovan Kratochvil osztályában, s posztgraduális stúdiumait is ott fejezte be 1979-ben. Egyetemi éveit alatt, 1971-ben keletkezett a *Đ. K. portréja* című alkotása — egy négyzet alakú tömbre kissé ferdén helyezte rá a tojásdad alakú fejet —, amely már magán viseli Sava Halugin művészetének főbb jellemzőit. A kétféle alakzat közti ellentétet egy „nyakláncsal” ellensúlyozta, ezzel a rusztikus elemmel megbontotta a formák között létrejött feszültséget, s egy új összhangot teremtett meg.

Vlado Buzančić, Sava Halugin művészetének szakavatott ismerője két korszakot különböztet meg a szobrász munkásságában. Az első 1972-től 1982-ig terjed, ezt Buzančić a forma kialakulása időszakának nevezi, a második 1982-től napjainkig tart, s ez a sorsdöntő fordulatok ideje.

Az első időszakban Sava Halugin a tanulmányai során magáévá tett művészi eszményeket folytatja, továbbra is a szabad forma után kutat, minden kompozíciója egyedi, csodálatos logikát követ, nehezen megfejtendő, nehezen értelmezhető. Az efféle kísérletező kalandokat kifinomult szenzibilitása és a szobrászatban való alapos jártassága tette lehetővé, s ennek eredményeképpen alkotásai egyre inkább egyéniékké váltak. Látásmódjának kialakulásáról, művészi alkotótevékenységének mély-